

Tijdelijk Anders Bestemmen

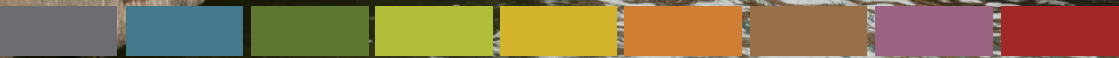

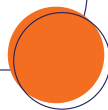
Een kwestie
van beschaving

Tijdelijk Anders Bestemmen

ngLife

Pampushaven
Almere
23 juni 2011

Een kwestie van beschaving

Inleiding manifestatie Tijdelijk Anders Bestemmen

Pampushaven Almere, 23 juni 2011

3

In de epiloog van het rapport *Wisseling van de Macht: generaties in Nederland* van het Sociaal en Cultureel Planbureau uit 2010 verwijst directeur Paul Schnabel zeer terecht naar het bekende Brundtland-rapport (1987) waarin het streven naar duurzaamheid als 'richtlijn voor het politieke, economische en maatschappelijke handelen' als een 'morele plicht ten opzichte van volgende generaties' wordt gezien.¹ De essentie is zo helder als een open deur. Ook toekomstige generaties moeten kunnen rekenen op een menswaardig bestaan. Om dat mogelijk te maken moet de 'footprint' van huidige generaties zich kenmerken door terughoudendheid. Onmiskbaar schemeren op de achtergrond Rijnlandse waarden als samenwerking, vertrouwen, solidariteit en rentmeesterschap. Schnabels slotzin van het vuistdikke rapport laat geen twijfel bestaan over wat onze generatie te doen staat: 'Als dat [het beperken van de footprint, GD] niet voldoende lukt, zal er straks weinig kans zijn op een goed verlopende wisseling van de wacht'. Subtieler is een pleidooi voor terughoudendheid in de geest van de tijdelijkheid der dingen amper te verwoorden.

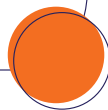
Hoewel het SCP-rapport vooral gaat over de veranderingen binnen en tussen Nederlandse generaties, zijn er onmiskbare dwarsverbanden met het concept Tijdelijk Anders Bestemmen dat vandaag aan een groter publiek wordt voorgesteld. Bij Tijdelijk Anders Bestemmen gaat het om de vraag hoe gronden, gebieden

¹ Zie: *Wisseling van de macht: generaties in Nederland*, SCP 2010, blz. 557.

en functies zo zijn in te richten dat de wegen naar toekomstig ander gebruik maximaal open blijven. Op het eerste gezicht wil Tijdelijk Anders Bestemmen het mogelijk maken dat gronden of locaties die in afwachting zijn van een 'definitieve' bestemming tijdelijk een andere bestemming krijgen: tijdelijke natuur in een toekomstig havengebied, tijdelijke natuurontwikkeling op een perceel dat straks een woonwijk wordt, een tijdelijk park op wat binnen afzienbare tijd zal worden geasfalteerd tot verkeersplein. Zo bezien is Tijdelijk Anders Bestemmen op het eerste gezicht vooral een charmante tussenoplossing voor de tussentijd.

*Tijdelijk Anders
Bestemmen leidt
tot constructief
debat*

Van tijdelijkheid naar duurzaamheid

Maar is Tijdelijk Anders Bestemmen wel zo bescheiden? Opent Tijdelijk Anders Bestemmen niet een diametraal tegenovergesteld perspectief op basis van het principe dat iedere bestemming een tijdelijke bestemming is of zou moeten zijn – ongeacht hoe definitief of eeuwig ze ons van de tekentafels toelacht? Wijst Tijdelijk Anders Bestemmen niet de weg naar een nieuw verdrag tussen de mens en zijn omgevingen – een verdrag gegrondvest op de grondwaarde dat iedere bestemming moet zijn te transformeren in andere mogelijke bestemmingen? En draait het bij die kernwaarde niet om duurzaamheid – een duurzaamheid die in het vizier komt door gebieden en locaties te benaderen als tijdelijke bestemmingen waarbij van tijd tot tijd een wisseling van de wacht moet kunnen plaatsvinden?

Wie deze manier van denken en doen op de spits drijft zou zelfs kunnen gaan zien dat iedere niet-tijdelijke benadering vroeg of laat zogenaamde perverse koppelingen in de hand werkt. Overal waar tijdelijkheid níet als basisprincipe wordt gehuldigd, ligt de perversie op de loer. Perversie ontstaat immers door je bij je handelen geen of onvoldoende rekenschap te geven van toekomstige bestemmingen en generaties: nu profiteren en de rekening doorschuiven naar onbekenden in een onbekende toekomst. Geen perverser dier dan de struisvogel die doet alsof het zand waarin hij zijn kop steekt voor eens en altijd die ene bestemming heeft.

Wie op deze nieuwe manier tegen gebiedsontwikkeling en planologie aankijkt, gaat zien dat zaken gaan verschuiven en zelfs verdraaien. Alsof zich een revolutie aankondigt, een letterlijke omkering die in de vakliteratuur al is aangeduid als een *spatial turn*.

Relationele planologie

Als er ergens een roer om mag, dan hier.

Dat die wende zeer veel verder gaat dat het uitroepen van het primaat van de tijdelijkheid (in plaats van de verkapte eeuwigheid van de traditionele planologie), blijkt onder meer uit het feit dat de deskundigen op dit gebied zich vaak in allerlei taalmatige bochten moeten wringen om duidelijk te maken wáár het eigenlijk om gaat. Om samen met u enkele van die bochten te nemen, heb ik tien stellingen opgesteld die naar mijn smaak de essentie benoemen van een zogenaamde relationele planologie. Alle stellingen zijn te herleiden tot een fundamentele bezinning op het verschijnsel ruimte. Al is het maar omdat iedereen die zich bezighoudt met de inrichting van onze leefomgevingen zich vroeg of laat moet afvragen wat ruimte eigenlijk in-houdt. Is ruimte een speelveld dat we autonoom en onbevlekt tegemoet treden en naar believen binnen wettelijke en economische kaders moeten en mogen manipuleren? Of steekt de werkelijkheid veel subtieler – en uiteindelijk veel mooier – in elkaar en heeft ruimte juist te maken met het vermoeden dat we met onze omgevingen ook onszelf scheppen? Laat me zien in welke omgeving je woont, werkt of zorgt, en ik zeg je wie je bent of zou willen zijn. In de nieuwe taal van een relationele planologie zou dit een leidende vraag kunnen zijn.

Afwerpen van een juk

De eerste stelling luidt (met dank aan de Engelse geografe Doreen Massey) dat elk gebied altijd ‘under construction’ is. Ruimte is te verstaan als een dynamisch in-elkaar van talloze verhalen en bewegingen, een ontmoeting van menselijke belangen met de autonome ontwikkelingen en mogelijkheden die al met het gebied of de plaats gegeven zijn. Mens en omgeving zijn als het ware in elkaar geworpen in een bepaalde relationele situatie – een geworpenheid die het karakter heeft van een proces dat nooit af is. Hadden vinexontwerpers dit inzicht tot in hun tenen geïncorporeerd en in praktijk vertaald: vinex zou nooit een negatieve klank

*Filosoof-schrijver
Govert Derix
in debat over
tijdelijkheid*

7

hebben gekregen, maar synoniem zijn geweest aan een planologisch vergezicht van wijsheid, leefbaarheid, doortastendheid en een gevoel voor de gelukkigheid der tijdelijke dingen. Dat het niet zo mocht zijn behoort tot de ironie en de tragiek van de traditionele planologie.

Ook diverse andere stellingen vestigen hierop de aandacht. Dat planologie en landschap elkáár meer produceren dan een traditioneel planoloog lief is (stelling 2), zou je op de vraag kunnen brengen welke bril je eigenlijk draagt als je naar een gebied kijkt, en of je de moed zou hebben door de bril van een relationele planologie te kijken en te handelen – en wat dat zou betekenen.

De verlossing van een juk wellicht (stelling 3)?

Een verlossende aansporing om te surfen op onzekerheid (stelling 4) vanuit de overtuiging dat precies daar, in de onzekere mazen van de werkelijkheid, zoiets als schoonheid en menselijkheid een kans maakt?

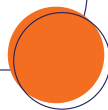
Met als klap op de vuurpijl het vermoeden dat duurzaamheid niet zozeer iets is wat we afdwingen en opleggen, maar veelmeer te maken heeft met geduld, met nederigheid, met een luisteren naar gebiedsverhalen zonder te vervallen in het valse fundamentalisme van universele gebiedswaarden (stelling 5)?

Hier aangekomen begin je te beseffen dat duurzaamheid alles te maken heeft met het doorleven en in praktijk brengen van de tijdelijkheid der bestemmingen. Tijdelijkheid heeft altijd een termijn (stelling 6) en iedere bestemming is – hoe je het ook wendt of keert – een tijdelijke bestemming (stelling 7).

8

*Tijdelijk anders
overleggen*

Kwestie van beschaving

Het cruciale inzicht ligt daarmee op tafel: de praktijk van tijdelijke bestemmingen is een kwestie van beschaving. Als beschaving samenhangt met beheersing dan is een doortimmerde praktijk van Tijdelijk Anders Bestemmen niet minder dan een koningsweg naar een duurzame wereld (stelling 5).

Dat deze formulering aanleiding geeft tot zowel kippenvel als gefronste wenkbrauwen, geeft aan dat precies op dit punt cruciale obstakels zijn te overwinnen. Obstakels die in onze bewogen tijd urgenter – en daardoor wellicht kansrijker – zijn dan zelden tevoren.

De deur is open; een weg tekent zich af. En toch is enthousiasme niet vanzelfsprekend. Bovendien heeft de strijd om de geloofwaardigheid en haalbaarheid van een concept als Tijdelijk Anders Bestemmen niet alleen te maken met het nemen van juridische en economische hobbels.

Het zit dieper; het zit misschien zelfs in dat allerdiepste punt waarin we moeten erkennen dat we als mensen tijdelijke en plaatselijke wezens zijn die hun beschaving ontleen aan de mate waarin ze de tijdelijkheid van hun plaats tot ankerpunt van hun leven hebben gemaakt.

Nieuw verdrag

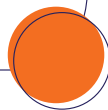
Een nieuw verdrag van mens en plaats is daarmee vooral ook een verdrag van de mens met zichzelf (stelling 9). Dat maakt het schijnbaar makkelijk om er voor weg te lopen. In de menselijke ruimtetijd loopt ieder weglopen uiteindelijk echter zichzelf voor de voeten. Vroeg of laat kom je jezelf tegen. Daarom biedt Tijdelijk Anders Bestemmen niet meer en niet minder dan de kans, de ruimte en het pleidooi van de meest wezenlijke ontmoeting die mensen is gegeven, namelijk die van u en mij in het hier en nu van ruimte en tijd (stelling 8). Als het goed is, is tijdelijkheid altijd in. Zolang mensen op basis van vertrouwen, solidariteit en rentmeesterschap omgaan met hun omgevingen, heeft tijdelijkheid – en daarmee beschaving – toekomst (stelling 10).²

10

- 2 *Niet in de laatste plaats omdat duurzame beschaving te begrijpen is als een verantwoorde aaneenschakeling van tijdelijke bestemmingen. Jared Diamonds studie Ondergang: waarom zijn sommige beschavingen verdwenen en hoe kan de onze haar ondergang voorkomen? is bijvoorbeeld te lezen als het epos van beschavingen (van Apaches tot Paaseiland tot Romeinse Rijk, etc.) die er niet in slaagden tijdelijkheid en terughoudendheid in voldoende mate tot grondslag van hun cultuur te maken.*

Deze tekst was de inzet van een workshop tijdens de conferentie Tijdelijk Anders Bestemmen op 23 juni 2011 in de Pampushaven van Almere. De tekst fungeert tevens als inleiding op een uitgave die in september 2011 zal verschijnen onder de titel ***Tijdelijkheid als Toekomst: naar een filosofie van tijdelijke bestemmingen & contouren van een relationele planologie.***

Stellingen

- 1 Elk gebied is permanent 'under construction'.
- 2 Mens en gebied zijn in-elkaar;
planologie en landschap produceren elkaar.
- 3 Relationale planologie werkt als de verlossing van een juk.
- 4 Relationale planologie is surfen op onzekerheid.
- 5 Doordachte tijdelijke bestemmingen zijn een koningsweg
naar duurzaamheid.
- 6 Tijdelijkheid heeft altijd een termijn.
- 7 Iedere bestemming is een tijdelijke bestemming.
- 8 Een praktijk van tijdelijk andere bestemmingen is een
kwestie van beschaving.
- 9 Tijdelijk Anders Bestemmen wijst in de richting van
een nieuw verdrag tussen mens en plaats.
- 10 Als het goed is, is tijdelijkheid altijd in:
tijdelijkheid heeft altijd de toekomst.

Colofon

Tijdelijk Anders Bestemmen (TAB) wordt gefinancierd door InnovatieNetwerk en Rijkswaterstaat. Zij zijn samen met Deltares en CURNET de initiatiefnemers van het Innovatieprogramma TAB dat opereert rond pilot projecten voor tijdelijk ruimtegebruik. Ambitie is dat TAB op de lange termijn behoort tot een erkend instrument in de ruimtelijke ordening in Nederland.

Nico Beun
InnovatieNetwerk

Rosalie Franssen
Deltares

Ireen Röling
Rijkswaterstaat

Udo Greuter
CURNET

in
samenwerking
met

Meer informatie over TAB kunt u vinden via
www.tijdelijkandersbestemmen.nl

De auteur

Govert Derix is zelfstandig filosoof, schrijver en adviseur. Hij publiceerde ruim twintig boeken over nieuwe manieren van werken, architectuur, gebiedsontwikkeling, het geneeshuis van de toekomst en cultuurfilosofie.

Enkele titels:

het managementboek

- *The Vision Web*

de cultuurfilosofische bundel

- *Holocaust*
- *Eurosofie*
(samen met Léon Frissen,
gouverneur van Limburg)

de (anti)roman

- *De wereldomwandelaar*

Meer info:

www.govertderix.com

Voor vragen en reacties:

govertd@govertderix.com

Fotografie: Menno Schmidt, www.mdsfotografie.nl

Rijkswaterstaat
Ministerie van Infrastructuur en Milieu

